

АДМІНІСТРАТИВНЕ ПРАВО І ПРОЦЕС, ФІНАНСОВЕ ПРАВО, ІНФОРМАЦІЙНЕ ПРАВО

УДК 340.14

DOI <https://doi.org/10.32782/pyuv.v5.2022.9>

А. А. Барікова

orcid.org/0000-0002-9707-0106

кандидат юридичних наук,

*науковий консультант відділу забезпечення роботи секретаря та суддів судової палати управління забезпечення роботи судової палати з розгляду справ щодо податків,**зборів та інших обов'язкових платежів секретаріату**Касаційного адміністративного суду,**викладач кафедри публічного управління та адміністрування**Національної академії внутрішніх справ*

ГЕРМЕНЕВТИЧНИЙ ВИМІР ДИСКРЕЦІЇ ЩОДО ЗАСТОСУВАННЯ НОРМ ФІНАНСОВОГО ПРАВА

Постановка проблеми. Реалізація дискреції в застосуванні норм фінансового права пов'язана, зокрема, з множинністю трактування, невизначеністю відповідних юридичних норм. З метою прийняття справедливого рішення потрібно забезпечити правильне їх тлумачення.

Оцінка стану літератури. Герменевтику як юридичну методологію досліджували А. Бернюков, В. Брижко, Є. Васьковський, М. Гайдеггер, І. Гетьман, Г.-Г. Гадамер, І. Корнієнко, М. де Монтень, В. Трофименко, Р. Циппеліус та інші. Водночас не повною мірою висвітлено герменевтичний вимір саме дискреції в застосуванні норм фінансового права.

Мета та завдання поданого матеріалу по обраній проблемі. Метою статті є розкриття герменевтичного виміру дискреції в застосуванні норм фінансового права. Для досягнення цієї мети завданням статті полягають у з'ясуванні теоретико-практичних характеристик цього процесу, включаючи сутність герменевтичного кола та спіралі, а також релевантної практики Верховного Суду.

Виклад основного матеріалу дослідження. Дискреція в застосуванні норм фінансового права має герменевтичну спрямованість. У результаті її реалізації виникає «взаємозв'язок правил розуміння» як щодо об'єктивних (граматичних) характеристик нормативних актів, так і технічного (психологічного) тлумачення суб'єктивності [1, с. 19]. Суть герменевтичного методу полягає в осмисленні правової реальності та її різноманітних проявів у поєднанні питань факту та права в такому інтерпретаційному процесі шляхом кваліфікації за допомогою юридичного мислення. Йдеться про складний універсальний засіб інтерпретації діяльності. Реалізуючи герменевтичний

акт, правозастосувач на основі власної правосвідомості має «увійти» в текст норми, зважаючи на антропологічно-аксіологічний характер такої діяльності [2]. Необхідно зважати на формальне вираження норм фінансового права, зокрема, дискреційної спрямованості, а також на обставини життєдіяльності держави та суспільства, професіоналізм інтерпретатора цих правових регуляторів в цільовому, функціональному та прагматичному вимірах. Так, цільовий аспект пов'язаний з потребою зменшити або зняти суб'єктивізм під час реалізації дискреції в застосуванні норм фінансового права. Функціональний вимір спирається на властивості та смислові характеристики дискреції. Прагматичний вимір зорієнтований на цілі дискреції в порівнянні з досягнутими результатами.

У західній герменевтичній доктрині вказано, що щоденні відносини утворюють «живе», а не «писане» право з абстрактних юридичних норм як відносно точних меж юридичних конструкцій, які потрібно доповнювати шляхом тлумачення. Герменевтика показує над'юрідичну сутність права. Інтерпретатор має увійти до герменевтичного кола на підставі власного розуму, совісті, уявлення про справедливе [3, с. 45–46]. Істина має ідеальний характер. Під час розуміння ключову роль відіграють розум, мудрість як його складовий елемент. На процеси тлумачення впливають також звичні канони, спрямування та пам'ять в контексті проблеми однаковості сприйняття та руйнування творчості сприйняття [4, с. 66]. У межах герменевтичного кола, дискреція в застосуванні норм фінансового права пов'язана з тлумаченням змісту тексту, незалежно від нормотворця, для прийняття справедливого рішення з кількох наданих можливостей вибору. Необхідно зважати на пере-

думову розуміння (особисті риси правозастосувача і супутні політичні, економічні, етичні та інші обставини), а також вторинне розуміння в контексті повного врахування всієї правової матерії безпосереднього під час прийняття рішення. Норми фінансового права постають як вихідні точки, орієнтири для правозастосувачів щодо реалізації дискреційних повноважень. Тобто право охоплює не лише писані джерела, але й тлумачення.

Орієнтуючись на підхід Є.В. Васьковського, необхідно брати до уваги авторитетні роз'яснення, логічні відношення між нормами, системні положення та підстави тлумачення юридичних норм [5, с. 303]. Герменевтичне коло як процес розуміння має циклічний характер. Йдеться про коло цілого і частки, коли для розуміння цілого необхідно зрозуміти його частки, а для розуміння часток – мати уявлення про зміст цілого. Модифікації такого кола стосуються усвідомлення взаємозумовленості пояснення і тлумачення, а також розуміння, оскільки щоб щось зрозуміти, це потрібно пояснити, і навпаки [3, с. 44]. Якщо, попри всі зусилля, внаслідок тлумачення юридичної норми неможливо прийти до рішення, яке б узгоджувалося з уявленням або відчуттям справедливості, то така норма потребує виправлення [6, с. 24]. Призначення герменевтики щодо дискреції в застосуванні норм фінансового права полягає в тому, щоб увійти до герменевтичного кола, осягнувши його сутність і не розриваючи його. Тлумачення призводить до розуміння як засобу пізнання шляхом вміння виокремлювати істотне через набуті знання.

Так, згідно з постановою Верховного Суду від 21.02.2020 р. у справі № 826/17123/1 щодо оскарження наслідків проведеної податковим органом перевірки, незалежно від прийнятого платником податків рішення про допуск (недопуск) посадових осіб до перевірки, при оскарженні наслідків проведеної перевірки у вигляді податкових повідомлень-рішень та інших рішень платник податків не позбавлений можливості посилатися на порушення контролюючим органом вимог законодавства щодо проведення такої перевірки, якщо вважає, що вони зумовлюють протиправність таких податкових повідомлень-рішень. Суди мають надавати правову оцінку відповідним підставам позову за їх наявності, а якщо вони не визнані судом такими, що тягнуть протиправність рішень, прийнятих за наслідками такої перевірки, – переходити до перевірки підстав позову щодо наявності порушень податкового та/або іншого законодавства [7].

Хайдегерівська герменевтика розглядає герменевтичне коло через осмислення становища в суспільстві взагалі як передумову розуміння, а власне розуміння як усвідомлення явища. Вторинне розуміння та наукове пізнання конкрет-

ного явища формується над онтологічною основою, у межах осмислення стану життєдіяльності суспільстві загалом [3, с. 45]. Згідно з гадамерівською герменевтикою засобом існування людини, що пізнає, оцінює та діє, є розуміння як універсальна характеристика для людського знання про світ і буття в ньому. Традиції також відіграють вагоме значення в історичному контексті та в пізнавальній діяльності людини [3, с. 44]. Правозастосувач у власних міркуваннях під час прийняття правозастосовного рішення застосовує не норму права, а інформацію про її зміст щодо фактів та юридичних аспектів, заповнюючи відповідні прогалини [8, с. 155]. Щодо дискреції в застосуванні норм фінансового права правозастосувачі здійснюють тлумачення під час застосування юридичних норм, роблячи вибір між альтернативами поведінки. Відповідне рішення має не лише нормативну, а й фактичну основу в контексті руху інформації в правозастосуванні, оскільки саме інформація про норми та обставини формує базис такого рішення.

Наприклад, щодо неможливості державної реєстрації транспортних засобів за фізичною особою – підприємцем та надання податкового кредиту по операціях з придбання транспортних засобів Верховний Суд у постанові від 17.12.2018 р. у справі № 810/1726/16 вказав, що суди мають повністю встановити обставини, які мають значення для правильного вирішення справи, та надати їм правову оцінку на підставі норм закону, що підлягали застосуванню до праводносин, для формулювання висновку про те, що неможливість державної реєстрації транспортних засобів за фізичними особами – підприємцями не позбавляє права таких осіб на податковий кредит по операціях з придбання транспортних засобів, якщо були дотримані умови його формування [9].

«Справжнє» право в герменевтичному вимірі має охоплювати елементи сутності (справедливості як природного стану людини) та існування (екзистенції) в розвитку та конкретизації права. У герменевтичному колі поєднуються сутність та існування (вчинок, подія). На глибину тлумачення впливають феноменологічні, екзистенційні, персоналістичні, структуралістські, психоаналітичні характеристики як допоміжні методи пізнання [3, с. 45–48]. Фактично фінансове право на нормативному рівні є передправом (базисом), на основі якого формується надбудова практики правозастосування щодо прийнятих дискреційних рішень, спираючись на вторинне розуміння юридичних норм згідно з прийомами юридичної герменевтики та німецькою концепцією інтерпретації права як «надзаконних принципів справедливості». На переконання Р. Циппелюса, спрямованість на забезпечення справедливості як раз

легітимізує добудову права [6, с. 123]. Потрібно орієнтуватися на буквальный текст норм фінансового права й умовиводи на основі їхньої логічної інтерпретації. Описаний процес інтерпретації може перейти з герменевтичного кола на герменевтичну спіраль, коли тлумачення повторюється на кожному новому поточному рівні, зокрема, у разі неточності чи двозначності норм фінансового права, для підтвердження попереднього тлумачення тощо.

Висновки та перспективи подальших досліджень. Інтерпретаційна складова дискреції в застосуванні норм фінансового права має реалізовуватися в прямому та максимально буквальному значенні текстуальних виразів, які необхідно сприймати в такий спосіб як автономно, так і в єдності всього правового масиву (у межах герменевтичного кола). Як наслідок, має бути забезпечене адекватне тлумачення норм фінансового права та узгоджене їх застосування на національному та наднаціональному рівнях з урахуванням історичного, цільового, філологічного та юридичного проявів. Важливо створити умови для узгодження норм фінансового права з результатом правозастосування під час вибору дискреційного рішення в конкретних життєвих ситуаціях.

Література

1. Брижко В.М. Філософія права: герменевтика в сфері інформаційного права. *Правова інформатика*. 2014. № 1. С. 18–22.
2. Бернюков А.М. Юридична герменевтика як методологія здійснення правосуддя (філософсько-теоретичний аналіз): автореф. дис. ... канд. юрид. наук: 12.00.12 / Львівський державний університет внутрішніх справ. Львів, 2008. 16 с.
3. Трофименко В.А. Сучасна юридична герменевтика як механізм тлумачення принципів і цінностей у праві. *Вісник Національної юридичної академії України імені Ярослава Мудрого*. 2012. № 3 (13). С. 43–52.
4. Гетьман І.В. Герменевтичні засади у працях філософів доби Відродження: Мішель де Монтень та його «Досвіди». *Державне будівництво та місцеве самоврядування*. 2013. Вип. 26. С. 61–68.
5. Корнієнко І.В. Теоретико-методологічні основи юридичної герменевтики у працях Є.В. Васильковського. *Актуальні проблеми держави і права*. 2012. Вип. 65. С. 301–306.
6. Циппеліус Р. Юридична методологія / пер. з нім. Київ: Реферат, 2004. 176 с.
7. Постанова Верховного Суду від 21.02.2020 р. у справі № 826/17123/18. *Єдиний державний реєстр судових рішень*. URL: <https://reyestr.court.gov.ua/Review/87929522> (дата звернення: 24.12.2022).
8. Бернюков А.М. Зміст судової інтерпретації: герменевтичний вимір. *Проблеми філософії права*. 2008–2009. Т. VI–VII. С. 154–163.
9. Постанова Верховного Суду від 17.12.2018 р. у справі № 810/1726/16. *Єдиний державний реєстр судових рішень*. URL: <https://reyestr.court.gov.ua/Review/78626568> (дата звернення: 24.12.2022).

Анотація

Барікова А. А. Герменевтичний вимір дискреції щодо застосування норм фінансового права. – Стаття.

У статті розглянуто особливості дискреції в застосуванні норм фінансового права, коли правозастосувачі здійснюють тлумачення під час застосування юридичних норм, роблячи вибір між альтернативами поведінки. Відповідне рішення має не лише нормативну, а й фактичну основу в контексті руху інформації в правозастосуванні, оскільки саме інформація про норми та обставини формує базис такого рішення. Потрібно орієнтуватися на буквальный текст норм фінансового права й умовиводи на основі їхньої логічної інтерпретації. Описаний процес інтерпретації може перейти з герменевтичного кола на герменевтичну спіраль, коли тлумачення повторюється на кожному новому поточному рівні, зокрема, у разі неточності чи двозначності норм фінансового права, для підтвердження попереднього тлумачення тощо.

Автор визначає призначення герменевтики щодо дискреції в застосуванні норм фінансового права, яке полягає в тому, щоб увійти до герменевтичного кола, досягнувши його сутність і не розриваючи його. Тлумачення призводить до розуміння як засобу пізнання шляхом вміння виокремлювати істотне через набуті знання. У межах герменевтичного кола, дискреція в застосуванні норм фінансового права пов'язана з тлумаченням змісту тексту, незалежно від нормотворця, для прийняття справедливого рішення з кількох наданих можливостей вибору. Запропоновано зважати на передумову розуміння (особисті риси правозастосувача і супутні політичні, економічні, етичні та інші обставини), а також вторинне розуміння в контексті повного врахування всієї правової матерії безпосереднього під час прийняття рішення. Норми фінансового права постають як вихідні точки, орієнтири для правозастосувачів щодо реалізації дискреційних повноважень. Тобто право охоплює не лише писані джерела, але й тлумачення.

Запропоновано орієнтуватися на формальне вираження норм фінансового права, зокрема, дискреційної спрямованості, а також на обставини життєдіяльності держави та суспільства, професіоналізм інтерпретатора цих правових регуляторів в цільовому, функціональному та прагматичному вимірах. Так, цільовий аспект пов'язаний з потребою зменшити або зняти суб'єктивізм під час реалізації дискреції в застосуванні норм фінансового права. Функціональний вимір спирається на властивості та смислові характеристики дискреції. Прагматичний вимір зорієнтований на цілі дискреції в порівнянні з досягнутими результатами.

Ключові слова: тлумачення, інтерпретація, герменевтичне коло, герменевтична спіраль.

Summary

Barikova A. A. The hermeneutic dimension of discretion when applying the provisions of financial law. – Article.

Specificity of discretion in the application of financial legal provisions has been dealt with, when law enforcement officers make interpretations during the application of legal norms, making a choice between alternatives of behaviour. The relevant decision has not only a normative, but also a factual basis in the context of the movement of information in law enforcement, since it is information about norms and circumstances that forms the basis of such a decision. It has been proposed to focus on the literal

text of financial legal provisions and conclusions based on their logical interpretation. The described process of interpretation could go from a hermeneutic circle to a hermeneutic spiral, when the interpretation is repeated at each new current level, in particular, in case of inaccuracy or ambiguity of financial legal provisions, to confirm the previous interpretation, etc.

The author identifies the purpose of hermeneutics in relation to discretion in the application of financial legal provisions, which is to enter the hermeneutic circle, grasping its essence and not breaking it. Interpretation leads to understanding as a means of knowledge through the ability to distinguish the essential through acquired knowledge. Within the hermeneutic circle, discretion in the application of financial legal provisions is related to the interpretation of the content of the text, regardless of the rule-maker, to make a fair decision from several provided options. It has been proposed to take into account the prerequisite understanding (personal features of the law enforcer and accompanying political, economic, ethical and other circumstances), as well as secondary

understanding in the context of full consideration of all legal matter directly during decision-making. Norms of financial law appear as starting points, guidelines for law enforcers regarding the exercise of discretionary powers. That is, the law covers not only written sources, but also interpretation.

Focusing on the formal expression of the financial legal provisions has been proposed, in particular, the discretionary orientation, as well as on the life circumstances of the state and society, the professionalism of the interpreter of these legal regulators in the target, functional and pragmatic dimensions. Thus, the objective aspect is related to the need to reduce or remove subjectivity during the exercise of discretion in the application of financial legal provisions. The functional dimension is based on the properties and semantic characteristics of discretion. The pragmatic dimension is oriented towards the goals of discretion in comparison with the achieved results.

Key words: commentation, interpretation, hermeneutic circle, hermeneutic spiral.